

Nr 154.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt för vissa övningslärarinnor vid kommunala flickskolor; given Stockholms slott den 22 februari 1935.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 22 februari 1935.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG, EKMAN, SKÖLD.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anför efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet:

Till Kungl. Maj:ts prövning föreligger fråga om rätt för vissa övningslärarinnor vid kommunala flickskolor att vara delägare i lärarinnornas pensionsanstalt.

Inrättandet av kommunala flickskolor grundar sig på beslut av 1928 års riksdag (riksd. skr. nr 356). Bestämmelser angående avlöning åt lärare vid kommunal flickskola samt statsbidrag till sådan skola finnas meddelade i kungörelse den 22 juni 1928 (nr 229). Enligt § 15 i denna kungörelse

Bihang till riksdagens protokoll 1935. 1 saml. Nr 154—155.

må skolområde kunna genom särskild reglering bereda fastare ställning i rättsligt och ekonomiskt hänseende åt sådan lärare i övningsämne, som har en undervisning av minst 20 undervisningstimmar i veckan. Därest sådan reglering avser även beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt, skola bestämmelser i sådant hänseende stadfästas på sätt i reglementet för pensionsanstalten närmare föreskrives. Reglementet för statens pensionsanstalt innehåller i § 41 b) föreskrift, enligt vilken delaktighet i anstalten må tillkomma lärare vid nu nämnda skolor.

Den första kommunala flickskolan trädde i verksamhet den 1 juli 1929. Under läsåret 1934/1935 finnas i verksamhet sammanlagt 19 sådana skolor. Av de vid skolorna anställda övningslärarinnorna hava de flesta tidigare tjänstgjort såsom övningslärarinnor vid statsunderstödda enskilda högre flickskolor, som därefter ombildats till kommunala flickskolor. I egenskap av befattningshavare vid statsunderstödd enskild läroanstalt ägde dylik lärarinna före övergången till kommunal flickskola, enligt kungörelsen den 23 december 1910 (nr 145) angående pensionering av den kvinnliga lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter, delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt, för den händelse hon meddelade undervisning antingen sammanlagt minst 4 veckotimmar i gymnastik eller sammanlagt minst 6 veckotimmar i ett eller flera av ämnena välskrivning, teckning, musik, huslig ekonomi, kvinnligt handarbete, träslöjd och andra liknande slöjdarter eller ock sammanlagt minst 10 veckotimmar, oberoende av undervisningsämnen.

I särskilda till Kungl. Maj:t ställda skrifter hava *Sveriges flick- och samskolors lärarinneförbund* och *centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen* framhållit, att ett avsevärt antal övningslärarinnor, som tidigare varit delägare i lärarinnornas pensionsanstalt men i samband med övergången till kommunal flickskola måst utträda ur sistnämnda pensionsanstalt, sedermera icke erhållit pensionsrätt i statens pensionsanstalt. Föreningarna hava gjort framställning i syfte att möjlighet måtte beredas dylika övningslärarinnor att, räknat från tidpunkten för övergången till den kommunala flickskolan, bibehållas vid delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt, intill dess inträde kunde komma att vinnas i statens pensionsanstalt.

Till stöd för framställningen hava föreningarna anfört i huvudsak följande:

Endast något mer än hälften av samtliga övningslärartjänster vid kommunala flickskolor under läsåret 1933/1934 hava reglerats för pensionsrätt i statens pensionsanstalt. I de flesta fall, då dylik reglering icke skett, har reglering icke kunnat ifrågakomma på grund av att vederbörande befattningshavare icke haft så stort antal undervisningstimmar, som fordras enligt kungörelsen den 22 juni 1928, i en del fall har däremot kommunen ej velat åtaga sig de med tjänstens reglering följande förpliktelserna. Vid de 18 i verksamhet varande kommunala flickskolorna finnas 22 å 23 övningslärarinnor med tillsammans 340 å 352 veckotimmars tjänstgöring, vilka varit

delägare i lärarinnornas pensionsanstalt men efter övergången till kommunal flickskola icke kunnat erhålla pensionsrätt.

Övningslärarna vid kommunala flickskolor hava i det hela ej fått den rättsliga ställning, som man förväntade, när dessa skolor upprättades. I sin skrivelse den 5 juni 1928, nr 356, angående statsbidrag till kommunala flickskolor m. m. anhöll riksdagen, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning i fråga om beredande av ordinarie anställning åt ifrågavarande lärare, och i skrivelse till Kungl. Maj:t den 13 april 1931 anhöllo sökandeföreningarna om utredning i samma ämne. En i enlighet härmed verkställd utredning, vilken omfattade jämväl frågan om övningslärarinnornas pensionsförhållanden, har ännu icke lett till några positiva resultat. I det yttrande, som skolöverstyrelsen den 16 november 1931 avgav i anledning av föreningarnas framställning, föreslog skolöverstyrelsen bland annat pensionsrätt i statens pensionsanstalt för kommunal flickskolas övningslärare i ungefärligen samma utsträckning, som för närvarande gäller för övningslärarinnorna vid de statsunderstödda enskilda skolorna. Även statens pensionsanstalt anvisade i yttrande den 27 maj 1932 över oförmålda framställning en lösning av ifrågavarande lärarinnors pensionsfråga. Anstalten uttalade därvid, att det ej borde möta betänkligheter att — i ungefärlig överensstämmelse med vad som enligt kungörelsen den 29 juni 1928 (nr 257) föreskrivits beträffande ordinarie lärare, som vid kommunal mellanskolas ombildning till allmänt läroverk bleve överflyttad till sådant läroverk — medgiva övningslärarinna, som i samband med inrättandet av kommunal flickskola överflyttades till sådan skola från enskild högre flickskola, rätt att kvarstå som delägare i lärarinnornas pensionsanstalt på samma villkor som förut, intill dess hennes tjänst reglerades och förenades med pensionsrätt enligt statens pensionsanstalts reglemente.

För att i avbidan på den slutliga lösningen av förut omnämnda frågor åstadkomma någon förbättring av pensionsförhållandena för ifrågavarande grupp av övningslärarinnor hava föreningarna ansett sig böra förorda den av statens pensionsanstalt sålunda ifrågasatta anordningen såsom ett provisorium. Därigenom skulle åtminstone de övningslärarinnor vid kommunal flickskola, åt vilka icke för närvarande pensionsrätt kan beredas men som tidigare haft sådan rätt vid enskild skola, bibehållas vid den redan grundlagda pensionsrätten.

Statens kostnad härför bleve helt visst överkomlig. För år 1934 skulle statens bidrag till pensionsavgifterna enligt gjord beräkning utgöra lägst 1,020 kronor och högst 1,056 kronor.

Skolöverstyrelsen har i utlåtande den 19 oktober 1934 tillstyrkt förevarende framställningar och därvid anfört huvudsakligen följande:

Överstyrelsen vitsordar den försämring i pensionshänseende, som inträtt för åtskilliga övningslärarinnor vid kommunala flickskolor, vilka tidigare varit anställda vid statsunderstödda enskilda högre flickskolor. Därest åtgärder vidtoges i enlighet med det förslag, som överstyrelsen framlagt i utlåtandet den 16 november 1931, skulle de i nu föreliggande framställningar påpeka de olägenheterna i stort sett bliva avhjälpade. Det synes emellertid ovisst, vid vilken tid nämnda förslag kan komma att upptagas. I väntan därpå komma många av de vid statsunderstödda enskilda läroanstalter tidigare anställda övningslärarinnorna att förlora tjänst för pension. Vissa av dessa lärarinnor stå redan så nära pensionsåldern, att åtgärder för olägenheternas avhjälpande böra vidtagas snarast möjligt.

Överstyrelsen finner det i framställningarna framlagda förslaget, på vilket tanken först väckts av statens pensionsanstalt, väl lämpat såsom övergångsläroanstalt.

För ändamålet torde övergångsbestämmelser böra införas såväl i reglementet för statens pensionsanstalt som i samtliga de kungörelser, vilka avse pension och tilläggs pension för lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

Genom sådana övergångsbestämmelser skulle ej blott staten utan även vederbörande kommun få vidkännas skyldighet att bidra till vederbörande lärarinns pensionering, vardera med 30 procent av den i § 5 av reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt för henne stadgade lägsta pensionsavgiften. Det torde emellertid vara med billigheten överensstämmande, att så sker, enär detta endast utgör ett fortsatt fullgörande av de förpliktelser, som stat och kommun tidigare åtagit sig i fråga om pensionsförmåner för ifrågavarande övningslärarinnor, då de voro anställda vid de enskilda läroanstalterna.

Av samma anledning synes det vara billigt, att ifrågavarande övergångsbestämmelser erhålla retroaktiv verkan från och med den tidpunkt, då vederbörande lärarinna vunnit anställning vid kommunal flickskola, alltså tidigast från och med den 1 juli 1929.

I utlåtande den 7 december 1934 har *statens pensionsanstalt*, vars styrelse tillika utgör direktion för lärarinnornas pensionsanstalt, i ärendet anført, bland annat, följande:

Pensionsanstalten har i enlighet med sin i utlåtandet den 27 maj 1932 intagna ståndpunkt intet att erinra mot att föreskrifter meddelas av den i framställningarna angivna innebörden.

Såsom av skolöverstyrelsen framhålles, kan den nu ifrågasatta avgiftsbetalningen till lärarinnornas pensionsanstalt sägas utgöra en fortsättning av den avgiftsskyldighet, som förefanns medan lärarinnorna voro anställda vid enskild skola men som avbröts genom inrättandet av kommunal flickskola. Med hänsyn härtill torde det ej kunna möta några allvarligare betänkligheter att nu för såväl lärarinnorna som vederbörande kommuner och staten föreskriva obligatorisk avgiftsplikt, som skulle avse jämväl tiden tillbaka till respektive kommunala flickskolors inrättande, således längst till den 1 juli 1929. Om, såsom pensionsanstalten vill förorda, erläggandet av retroaktiva avgifter underlättades genom att avgifterna finge fördelas på ett antal följande år, torde väl lärarinnorna själva sakna anledning att göra invändningar mot att — vilket anstalten finner vara den i detta fall mest tillfredsställande anordningen — erläggandet göres obligatoriskt. Enär antalet lärarinnor är ganska obetydligt och de för dem erforderliga avgifterna äro relativt blygsamma samt erläggandet av dessa avgifter icke skulle sträcka sig längre tillbaka i tiden än på sin höjd till den 1 juli 1929, torde det ej heller för kommunerna innebära några större olägenheter, att dessa retroaktiva avgifter göras obligatoriska.

I de nu till utfärdande avsedda föreskrifterna torde undantag böra stadgas beträffande lärarinnor, som tillerkänts ersättning jämlikt kungörelsen den 9 oktober 1931 (nr 344) om ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter och för vilka fortsatt avgiftsplikt till lärarinnornas pensionsanstalt redan finnes stadgad, nämligen genom kungörelserna nr 345/1931 och nr 385/1932.

För lärarinna, som nu skulle beredas fortsatt pensionsrätt med avgifts-

skyldighet till lärarinnornas pensionsanstalt, torde i fråga om avgiftens belopp lämpligen böra gälla liknande bestämmelser som för de sist avsedda lärarinnorna, vilket skulle innebära, att avgifter skola utgå såsom om med befattningen varit förenad en tjänstgöring, närmast motsvarande den, som lärarinnan årligen i medeltal haft å sin befattning vid den enskilda skolan under de senaste fem åren före början av skolans avveckling. Detta antagande rörande tjänstgöringens omfattning bör ligga till grund jämväl för beräkning av tilläggs pensions belopp.

I bestämmelserna torde lämpligen böra införas stadgande om att staten och vederbörande kommun skola bidra till lärarinnans pensionering med vardera 30 procent av den i § 5 av reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt stadgade lägsta pensionsavgiften.

På grund av vad sålunda anförts har pensionsanstalten föreslagit, att till förenämnda kungörelse den 23 december 1910 (nr 145) angående pensionering av den kvinnliga lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter måtte fogas övergångsbestämmelser av följande lydelse:

»Övningslärarinna, som den 1 juli 1935 är anställd eller senare anställes vid kommunal flickskola och som vid tidpunkten för den kommunala flickskolans upprättande innehade anställning vid statsunderstödd enskild läroanstalt å orten med delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt, skall kvarstå såsom delägare i anstalten, under förutsättning att hon erhållit sin anställning vid den kommunala flickskolan i samband med att den enskilda läroanstalten antingen ombildats till kommunal flickskola eller ock upphört med sin verksamhet till följd av inrättande å orten av den kommunala flickskolan. Den fortsatta delaktigheten skall räknas från och med den dag, då hon erhållit anställning vid den kommunala flickskolan, och fortgå, intill dess hennes befattning därstädes kan komma att förenas med pensionsrätt i statens pensionsanstalt. Härvid skola för henne gälla de rättigheter och skyldigheter i avseende å pensionsavgifter och pensionsförmåner, som skulle tillkomma henne, om hon fortfarande vore i tjänst anställd vid sådan läroanstalt, som säges i § 1 av reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt. Befattningen skall antagas vara förenad med en tjänstgöring, närmast motsvarande den, som lärarinnan årligen i medeltal haft å sin befattning vid den enskilda skolan under de senaste fem åren. Staten och vederbörande kommun skola bidra till lärarinnans pensionering vardera med 30 procent av den i § 5 av reglementet för lärarinnornas pensionsanstalt stadgade lägsta pensionsavgiften. För tiden före den 1 juli 1935 upplupna pensionsavgifter skola erläggas i den ordning, pensionsanstalten bestämmer. Beträffande pensionsrätt för här avsedd lärarinna, som erhåller ersättning jämlikt kungörelsen den 9 oktober 1931 (nr 344) om ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, gäller vad därom är särskilt stadgat.»

Statskontoret har i utlåtande den 18 februari 1935 anført följande:

I ärendet har upplysts, att vid de kommunala flickskolor, som under läsåret 1934/1935 äro i verksamhet, finnas 22 å 23 övningslärarinnor, vilka varit delägare i lärarinnornas pensionsanstalt men icke kunnat erhålla pensionsrätt i sin anställning vid den kommunala flickskolan. Förhållandet skulle i de flesta fall hava berott på att reglering av befattningarna icke kunnat ifrågakomma på grund av för lågt antal undervisningstimmar men i en del fall på att kommunen ej velat åtaga sig de med tjänstens reglering följande förpliktelserna.

Med den avfattning föreliggande förslag till bestämmelser erhållit skulle övningslärarinna, som vid tidpunkten för kommunal flickskolas upprättande innehåft anställning vid statsunderstödd enskild läroanstalt med delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt och som erhållit anställning vid den kommunala flickskolan i samband med den enskilda läroanstaltens upphörande, äga rätt att kvarstå såsom delägare i nämnda pensionsanstalt även i sådant fall, då förutsättningar enligt § 15 i kungörelsen den 22 juni 1928 (nr 229) i fråga om undervisningstidens omfattning föreligga för en reglering av befattningen och därmed även för pensionsrätt i statens pensionsanstalt.

Statskontoret kan för sin del svåriligen tillstyrka, att rätten att bibehålla delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt skall gälla även sistberörda kategori övningslärarinnor. Det torde nämligen få anses vara en kommunens angelägenhet att på sätt nyss angivits bereda dessa lärarinnor en tryggare ställning, och det torde kunna befaras, att, om vederbörande lärarinna finge bibehålla äldre pensionsrätt, detta skulle bidra till att kommunerna underlåta vidtagna anordning i angivet hänseende.

Statskontoret förordar det förslag till bestämmelser, som avgivits av statens pensionsanstalt, men vill av nyss anförda skäl påyrka ett tillägg till första meningen i nämnda förslag av följande lydelse: »— — — samt att hon i sin anställning vid den kommunala flickskolan fullgör en undervisning, som understiger 20 undervisningstimmar i veckan».

Den retroaktiva verkan, bestämmelserna skulle komma att erhålla enligt förslaget, torde medföra vissa engångskostnader för staten genom dess bidragsplikt, men då det härvid torde komma att röra sig om jämförelsevis oväsentliga kostnader, synes förhållandet knappast böra tillmätas betydelse vid frågans bedömande.

Departements-
chefen.

Den utredning rörande anställningsförhållandena för lärare i övningsämnen vid kommunala flickskolor, som av skolöverstyrelsen verkställdes i anledning av 1928 års riksdags i ärendet omförmälda skrivelse nr 356 och som jämväl äsyftat ett ordnande av pensionsfrågan för denna personal, har ännu icke föranlett förslag till riksdagen. Att så ej skett torde närmast vara föranlett därav, att det ej ansetts lämpligt att utbryta de i riksdagsskrivelsen avsedda spörsmålen beträffande övningslärarpersonal vid kommunala flickskolor ur deras sammanhang med motsvarande frågor för personal vid andra statsunderstödda kommunala läroanstalter.

Övergången från enskild till kommunal flickskola har för åtskilliga övningslärarinnor medfört en försämring i pensionshänseende. Såvitt av utredningen i ärendet framgår, har hittills allenast något över hälften av samtliga övningslärarinnor vid kommunala flickskolor erhållit delaktighet i statens pensionsanstalt. Övriga lärarinnor hava — i regel till följd av att de icke i fråga om undervisningsskyldighetens omfattning uppfylla villkoren för sådan delaktighet — ej kunnat förvärva pensionsrätt på grund av anställningen vid kommunal flickskola. I den mån dessa lärarinnor tidigare varit delägare i lärarinnornas pensionsanstalt på grund av anställning vid statsunderstödd enskild läroanstalt, har övergången till kommunal flickskola alltså föranlett förlust av tidigare innehavd pensionsrätt.

Det förslag till avhjälpande av nu nämnda missförhållande, som framlagts

av statens pensionsanstalt, går ut på att lärarinnor, som tidigare ägt delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt men måst utträda ur denna anstalt vid övergången till kommunal flickskola, skulle återvinna delaktighet i anstalten med enahanda pensionsvillkor, som gällt närmast före övergången. Detta förslag synes mig vara lämpligt. I likhet med statskontoret anser jag dock, att det ifrågasatta medgivandet till återinträde i lärarinnornas pensionsanstalt bör begränsas att avse övningslärarinna, som på grund av undervisningsskyldighetens begränsade omfattning icke kan erhålla delaktighet i statens pensionsanstalt. Beträffande övriga lärarinnor torde det, såsom statskontoret framhållit, böra ankomma på vederbörande skolområde att genom tjänstereglering bereda lärarinnorna möjlighet till pensionsrätt i sistnämnda pensionsanstalt.

Såsom myndigheterna föreslagit torde den fortsatta delaktigheten i lärarinnornas pensionsanstalt för ifrågavarande personal böra göras obligatorisk och beräknas från och med den tidpunkt, då övergången från enskild till kommunal flickskola ägde rum. Med hänsyn till att kommunerna åtnjuta statsbidrag till de kommunala flickskolornas verksamhet finner jag i likhet med myndigheterna betänklighet ej möta mot att bidragsskyldigheten även för kommunernas vidkommande göres obligatorisk och får avse tiden från och med vederbörande lärarinnas avgång från den enskilda flickskolan, detta så mycket mindre som delaktigheten utgör en direkt fortsättning av en tidigare pensionsrätt, till vilken kommunerna haft skyldighet att bidra.

I fråga om de närmare bestämmelser rörande beräkning av pensionsunderlag, bestridande av pensionsavgifter m. m., som böra meddelas i avseende å den fortsatta delaktigheten i lärarinnornas pensionsanstalt, biträder jag det av statens pensionsanstalt framlagda förslaget.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att bemyndiga Kungl. Maj:t att, i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag här förordat, utfärda föreskrifter angående delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt för vissa övningslärarinnor vid kommunala flickskolor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
R. Borgström.

